

СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЛОКАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ

У статті розглянуто практичний аспект соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану на місцевому (локальному) рівні. Доведено, що соціальні ініціативи в просторі територіальних громад не лише допомагатимуть внутрішньо-переміщеним особам та членам їхніх родин, але й сприятимуть соціальній згуртованості та зростанню внутрішнього потенціалу громади.

Ключові слова: соціальна інтеграція, воєнний стан, територіальна громада, соціальна проблема, локальний рівень, внутрішня міграція.

The article examines the practical aspect of social integration of internally displaced persons under martial law at the local level. It is proven that social initiatives in the space of territorial communities will not only help internally displaced persons and their family members, but also contribute to social cohesion and the growth of the internal potential of the community.

Keywords: social integration, martial law, territorial community, social problem, local level, internal migration.

Постановка проблеми. Як відомо, воєнний стан у будь-якій країні спричиняє значні демографічні зміни, зокрема збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Значна кількість людей змушена залишити свої домівки через безпекові загрози, руйнування житла, інфраструктури та відсутність основних засобів для існування. В результаті внутрішня міграція призводить до зосередження ВПО в певних регіонах, що створює додаткове навантаження на місцеві громади, систему соціального забезпечення, ринок праці тощо. Як наслідок військової збройної агресії російської федерації, Україна вдруге в своїй новітній історії (після аварії на ЧАЕС у 1986 році) зіткнулася з масовим переселенням людей із небезпечних регіонів країни до більш придатних у безпековому сенсі для подальшого життя. Соціальна інтеграція в новий соціальний простір є головною проблемою ВПО через надзвичайно чутливу вразливість цієї категорії населення як з боку вітчизняного законодавства, так і з боку приймаючої місцевої громади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика соціальної інтеграції українців у новий соціальний простір знайшла відображення в роботах таких вітчизняних дослідників, як О. Бачинська, А. Гоць, Г. Кучер, І. Нестайко, В. Поліщук, В. Рюль, Т. Семигіна, Ю. Стребкова, Л. Чвертко, А. Шморлівська та інших.

Мета статті: теоретично обґрунтувати актуальність соціальної інтеграції ВПО у новий соціальний простір на локальному рівні, як однієї з ключових проблем реалізації соціальної політики в сучасній Україні.

Виклад основного матеріалу. Війна породила безліч проблем – політичних, соціальних, економічних, культурних тощо і серед них однією з найгостріших є проблема специфічної групи мешканців прифронтових районів України, котрі в пошуках відносно безпечного життєвого середовища стали тими, кого називають «внутрішньо переміщені особи». Слід зазначити, що поняття «внутрішньо переміщені особи» визначально почало формуватися у царині міжнародного публічного права в середині ХХ століття, остаточно відокремившись від такого близького поняття як усталене в міжнародній практиці поняття «біженець» (англ. *Refugee*). Мешканці тих місцевостей України, які опинилися в горнилі бойових дій, були вимушені вирушати в ті регіони України, де вони і члени їхніх сімей відчувають себе в певній безпеці та отримують відповідні, передбачені діючим законодавством України, соціальні пільги та виплати. Також важливо, наскільки успішно ВПО інтегруються в приймаючу територіальну громаду – нове для них середовище життя, соціальної взаємодії, трудової діяльності, включення в історично усталену сферу традицій, ритуалів, культурних символів, незвичних особливостей світського й релігійного буття. Вітчизняний дослідник А. Гоць зазначає, що «...інтеграція в новий соціальний простір є головною проблемою ВПО через надзвичайну вразливість цієї категорії населення як з боку вітчизняного законодавства, так і з боку соціуму» [1, с. 158].

Локальний контекст відіграє ключову роль у адаптації ВПО, оскільки рівень інтеграції залежить від ресурсів і політики приймаючих громад. Органи місцевого самоврядування, центри підтримки, волонтерські та міжнародні організації сприяють забезпеченню переселенців житлом, працевлаштуванням, психологічною та медичною підтримкою. Однак існують виклики, зокрема недостатнє фінансування, брак робочих місць та іноді соціальна напруга між місцевими мешканцями та ВПО.

Ведучи мову про інтеграцію ВПО в нове для них середовище, треба зважати на те, що будь-який новий життєвий простір – це нові можливості, але й неочікувані, не завжди приємні вимоги, виклики, навіть загрози. Кожен / кожна ВПО потрапляють у конкретну громаду, яка створює (не завжди) умови для налагодження комунікацій та створення контактів між членами приймаючої спільноти – місцевими жителями та переміщених осіб, які не завжди готові до такого собі процесу ініціації приєднання, хоча б і тимчасового до нової спільноти, в якій є усталений інколи століттями уклад життя, локальні традиції, місцеві ритуали, освячені часом звичаї тощо. Новий життєвий простір – це завжди стрес, випробування психофізичних особистісних ресурсів, від надійності яких залежатиме результативність подальшої соціальної інтеграції ВПО. Але новий життєвий простір – це і нові можливості для реалізації ідей, задумів, планів, втім – для ВПО головною умовою є наявність відносно безпечного життєвого простору, вільного від жахів війни. Воєнний стан – це завжди невизначеність, турбулентність усіх процесів життєзабезпечення суспільства, ускладнення шляхів вирішення тих питань, які в мирний час

розв'язуються швидко і з мінімальною витратою ресурсів. У соціальній сфері розширення спектру проблем допомоги ВПО в період воєнного стану починає носити чітко виражений характер прогресуючого динамічного розвитку.

Маємо підстави погодитися з І. Нестайко стосовно того, що процес інтеграції ВПО «...у життя місцевої громади багато в чому залежить від ставлення самих членів громади. Центри підтримки – це природний простір, що створює умови для налагодження контактів і створення відносин між членами приймаючої спільноти і переміщених осіб, а побудова громади базується на залученні до діяльності різноманітних соціальних груп в межах територіальних громад. Стрес, пов'язаний із переселенням також впливає і на дітей, що негативно позначається на успіхах у навчанні. Заняття, які пропонуються дітям різних вікових категорій полягають не лише на опануванні конкретних вмінь і навичок, проведення часу творчо але й сприяють формуванню почуття власної гідності» [2, с. 22].

Висновки. Соціальні ініціативи в просторі територіальних громад не лише допомагатимуть ВПО та членам їхніх родин, але й сприятимуть соціальній згуртованості, зростанню внутрішнього потенціалу громади. Дослідження локальних аспектів вимушеної міграції дозволяє виявити ефективні підходи до інтеграції переселенців та покращення умов їхнього життя. Використання міжсекторальної співпраці, зокрема залучення бізнесу та громадянського суспільства, сприяє стабілізації ситуації. Важливою складовою успішної адаптації є розробка довгострокових стратегій соціально-економічної інтеграції, що включають освітні програми, доступ до медицини та підтримку підприємницької діяльності серед ВПО. «Важливим інструментом (соціальної адаптації та інтеграції), на нашу, думку, є впровадження політики і програм, які сприяють соціальній адаптації ВПО до нових умов, які можуть містити відповідні законодавчі зміни, алгоритми створення спеціальних заходів підтримки, забезпечення доступу до освіти та інших важливих пільг» [3, с. 190] – наголошують сучасні вітчизняні науковці. Після перемоги України більшість ВПО повернуться в рідні оселі, а відтак – будуть приймати участь у повоєнній відбудові української держави, відновлювати звичний порядок життя в сім'ї, рости дітей, займатися громадською діяльністю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гоць А.А. Внутрішньо переміщені особи в Україні як об'єкт соціологічного аналізу. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2018. Вип. 77. С. 155-160. URL: <http://www.soctech-journal.kpu.zp.ua/archive/2018/77/18.pdf>
2. Нестайко І. Соціальна адаптація та інтеграція внутрішньо переміщених осіб в результаті війни (польський погляд). *Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки: збірник тез II Міжнародної наукової конференції (21-22 квітня 2022 р).* Тернопіль:

ФОП Паляниця В. А., 2022. С. 18-20. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/37862/2/MCTD_2022_Nestaiko_I-Social_adaptation_and_integration_20-22.pdf

3. Рюль В. О., Рюль К. В. Соціальна адаптація жінок ВПО в Закарпатській області. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2024. Вип. 1(54). С. 189-194. URL: <http://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua/article/view/303913>

Науковий керівник доктор філософських наук, професор Костючков С.К.